

PREPORUKE

za stručnu i širu javnost o specijalnim potrebama o prevenciji i zaštiti od nasilja u obitelji/porodici, kao i suzbijanja nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

Preporuke su rezultat partnerskog rada Udruženja za unaprijeđenje i kulturu življenja BONAVENTURA - Sarajevo, Udruženja slijepih Kantona Sarajevo, Općine Istočna Ilidža-Komisije za ravnopravnost polova i Udruga invalida Zapadno Hercegovačke Županije – Široki Brijeg, na projektu:

“ŽENE I DJEVOJČICE SA INVALIDITETOM IMAJU PRAVO NA ŽIVOT BEZ NASILJA“

podržano iz grant sredstava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za podršku izgradnji partnerstva između nevladinih organizacija i nadležnih institucija za provođenje Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama inasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za 2016. godinu

Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici predstavlja prvi pravno obavezujući akt Vijeća Evrope u oblasti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama.

Prvi je dokument u svijetu koji prepoznaje neravnopravnost spolova kao uzrok nasilja nad ženama i nasilja u porodici i definira načine kako da se ovaj uzrok eliminiira.

Zahtijeva posebno prilagođavanje zakonskih i institucionalnih okvira država potpisnica.

Konvencija je usvojena 11.05. 2011. godine u Istanbulu, potpisana od strane 39 država, ratificirana od 19 država, a stupila na snagu 01.08.2014. godine.

Bosna i Hercegovina je bila šesta zemlja članica koja je ratificirala Istanbulsku Konvenciju i od samog početka je prepoznala kao značajan dokument koji zahtijeva sveobuhvatan set mjera za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kroz multidisciplinarni i multi-sektorski pristup.

Vijeće Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Preambula

Član 4. Osnovna prava, princip jednakosti i nediskriminacije

3. Članice će osigurati primjenu odredbi ove konvencije, posebno mjera zaštite prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, kao što su: spol, rod, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalno odnosno društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, seksualno opredjeljenje, rodni identitet, uzrast, **zdravstveno stanje, invaliditet**, bračno stanje, status migranta ili izbjeglice, odnosno neki drugi status.

Premda je posljednjih godina u Bosni i Hercegovini postignut značajan napredak u suzbijanju nasilja u porodici/obitelji, poseban segment je nasilje nad ženama i djevojkama sa invaliditetom u porodici/obitelji i predstavlja vrlo ozbiljan društveni problem.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije procjenjuje se da bar 10% populacije u BiH posjeduje fizički, osjetilni, razvojni, mentalni ili emotivni tip invaliditeta, a da je 30% populacije pod direktnim ili indirektnim uticajem posljedica invaliditeta.

Istraživanja su pokazala da je za žene s invaliditetom najčešće počinitelj nasilja sadašnji ili bivši intimni partner, za djevojčice s invaliditetom osobe koje im pružaju potrebnu njegu; članovi obitelji.

Došlo se do spoznaje da žene s invaliditetom imaju gotovo dvostruko duži vremenski period iskustva s nasiljem u odnosu na žene bez invaliditeta

Kao što državna Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine prepoznaje, žene sa invaliditetom su posebno ranjive zbog toga što su žrtve višestruke diskriminacije. Jedna od većih prepreka je nedostatak statističkih podataka i informacija o širini, prirodi i karakteristikama osoba sa invaliditetom.

Ono što je posebno poražavajuće je podatak da ni žene slabijeg zdravlja, kao ni žene sa invaliditetom nisu pošteđene nasilja, rezultati su istraživanja Gender centra FBiH, Gender centra RS i Agencije za ravnopravnost spolova BiH

Ne postoji centralni registar osoba sa invaliditetom, što je alarmantno ako imamo u vidu činjenicu da su žene i djevojčice sa invaliditetom češće žrtve nasilja u obitelji/podici.

Razloge zbog čega se o nasilju u porodici/obitelji nad ženama i djevojkama sa invaliditetom nedovoljno govori u javnosti, možemo pripisati neadekvatnoj senzibiliziranosti stručne i sveopće javnosti o ovoj iznimno osjetljivoj temi. Imajmo na umu da su žene i djevojčice sa invaliditetom izložene višestrukom nasilju u zajednici; trpe ga u obitelji/podici i to od najbližih te u institucijama, pri zapošljavanju i obrazovanju.

U Bosni i Hercegovini čine se značajni naponi u suzbijanju nasilja. Doneseni su zakonski propisi kojima se uređuje prevencija nasilja, tretman za žrtvu i počinitelja te definira nadležnost pojedinih tijela, ali i moralna obveza svakog građanina na prijavu nasilnog čina. Doneseni zakonski propisi velikim dijelom reguliraju pojavu nasilja u obitelji, s nedovoljnim osvrtom na specifičnost uvjeta i načina života žena i djevojkica s invaliditetom.

Fenomen nasilja nad ženama i djevojkama s invaliditetom u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri je neistražen te stoga ne postoje naučno/ znanstveno utemeljene spoznaje, uglavnom se oslanjamo na rezultate stranih istraživanja, ukazujući na nužnost dodatnog proučavanja svih segmenata nasilja nad ženama i djevojkama s invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Svima nama kao pojedincima u zajednici i nadležnim institucijama na lokalnom i državnom nivou ostaje u obavezi da u okvirima svojih profesionalnih i osobnih/ličnih ljudskih standarda više uložimo truda i zalaganja u cilju unaprijeđenja prevencije i zaštite od nasilja u porodici/obitelji nad ženama i djevojkama sa invaliditetom.

O PROJEKTU

“ŽENE I DJEVOJČICE SA INVALIDITETOM IMAJU PRAVO NA ŽIVOT BEZ NASILJA“

Ciljevi projekta su bili; poboljšanje pristupa javnosti i lokalnih nadležnih institucija problemu nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom, kao i poboljšanje usluga u prevenciji i zaštiti od nasilja za žene i djevojčice sa invaliditetom u odabranim općinama.

Potpisani su memorandumi o suradnji na projektu između Udruženja za unaprijeđenje i kulturu življenja BONAVENTURA – Sarajevo /nostelj projekta/ , Udruženja slijepih Kantona Sarajevo/partner na projektu/, Općine Istočna Ilidža-Komisije za ravnopravnost polova /partner na projektu/ i Udruge invalida Zapadno Hercegovačke Županije – Široki Brijeg /partner na projektu/.

U sklopu projekta “ŽENE I DJEVOJČICE SA INVALIDITETOM IMAJU PRAVO NA ŽIVOT BEZ NASILJA“ održane su tri jednodnevne obuke/treinzi – radionice na tri lokacije a interes i odaziv za učešćem je bio značajan:

Sarajevo; predstavnici i članovi Udruženja slijepih K Sarajevo, Udruženja paraplegičara i oboljelih od dječije paralize, Savez invalida rada, Udruženja gluhih i nagluhih, KJU “Porodično savjetovališete“, Udruženje Oaza, Udruženje Sumero, MUP K Sarajevo, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i raseljena lica K Sarajevo, Udruženje invalida rada, te predstavnici medija.

Istočno Sarajevo; predstavnici i članovi JU Javni fond za dječiju zaštitu, Opština Istočna Ilidža, Udruženje gluhih i nagluhih, Gradska organizacija slijepih i slabovidnih, Komisija za ravnopravnost polova Ist. Sarajevo, Gavrc Komerc, Udruženje AGATA, Centar za socijalni rad Istočna Ilidža, predstavnica pravoslavne vjerske zajednice, Organizacija slijepih Sokolac, predstavnici medija.

Široki Brijeg; predstavnici i članovi Udruge osoba sa invaliditetom ŽZH, Ministarstvo obrazovanja -znanosti kulture i športa ŽZH, Gimnazija fra Dominika Mandića, Srednja strukovna škola, Centar za socijalni rad, Policijska Uprava Široki Brijeg, Udruga OSI, Crveni križ, Prva osnovna škola Široki Brijeg, Udruženje gluhih i nagluhih, roditelj djeteta sa invaliditetom, predstavnici medija.

Sudjelovalo je ukupno oko 60-ak učesnica/učesnika (žene sa invaliditetom , predstavnice udruženja i predstavnice/predstavnici nadležnih lokalnih institucija pružatelja zaštite od nasilja, predstavnici obrazovnih ustanova, kao i mediji) koji su ovom prilikom upoznati sa; Istanbulsčkom Konvencijom i njenim provođenjem u Bosni i Hercegovini, sa prepoznavanjem nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom kao i sa oblicima nasilja, počiniocima nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici, te specifičnostima - mogućnostima prijave nasilja nadležnim lokalnim institucijama od strane žena i djevojčica sa invaliditetom.

Učesnice/učesnici , predstavnice/predstavnici nadležnih lokalnih pružatelja zaštite od nasilja koji su prisustvovali, kao i same žene sa invaliditetom , su razmjenjivali iskustva iz prakse i iznosili svoje stavove o nasilju u obitelji i nasilju nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom, kao i prijedloge o tome kako unaprijediti i poboljšati prevenciju i zaštitu od nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici.

Predstavnice Udruženja osoba s invaliditetom, kao i same žene sa invaliditetom iskazale su specifičnosti vezane za pojedine vrste invaliditeta koje su vezane za svaku pojedinu vrstu invaliditeta. Pri tome je istaknuto kako svaka vrsta invaliditeta zahtjeva drugačiji pristup.

Predstavnici policije govorili su o načinima postupanja u kojem posebno ističu mogućnost da prilikom izlaska na teren po prijavi nasilja, ukoliko je ikako moguće, u timu bude i žena policajka. Naglasili su da nemaju podataka o nasilju nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom. Informirali su da MUP posebnu pažnju posvećuje edukaciji djelatnika koji rade na sprječavanju nasilja u obitelji/porodici i prilikom svake izmjene propisa provodi sveobuhvatnu edukaciju.

Centri za socijalni rad također ukazuju da dosljedno postupaju po „Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji/porodici“ i ističu unaprijeđenje suradnje s ostalim nadležnim u postupanju, kao i nedostatak vođenja evidencije o nasilju nad osobama s invaliditetom.

Prilikom govora o vrstama invaliditeta, specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta poseban osvrt je bio na moguće načine komunikacije i postupanja kad je u pitanju nasilje u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom te također o vrstama diskriminacije s kojima se suočavaju svakodnevno.

Jedna od učesnica nam je ispričala da uz sve poteškoće koje nosi i život s djetetom s teškoćama u razvoju te poniženja koje trpi u obitelji/porodici, svakodnevno se mora nositi sa problemima komunikacije s kojima se suočava kao gluha žena.

Žene s tjelesnim invaliditetom izražavaju negodovanje i ukazuju na veliki problem zbog nepristupačnosti brojnih institucija među kojima su i sigurne kuće.

Senzibilizacija okoline o ženama i djevojčicama sa invaliditetom, smatrali su svi sudionici, imaju veliku ulogu u prevenciji nasilja nad osobama s invaliditetom jer mogu pomoći razumijevanjem i brigom za njihove specifične potrebe.

Stručnjaci su nerijetko u nedoumici šta napraviti kada saznaju da žena sa invaliditetom doživljava nasilje. Treba naglasiti da sposobnost prepoznavanja te pravodobno djelovanje kod doživljenog nasilja sigurno predstavlja jedan od značajnijih osobnih/ličnih i profesionalnih problema mnogih stručnjaka. Upravo to, uz nepristupačnost i nedostatak senzibilnosti, dovodi do toga da potrebe žena i djevojčica sa invaliditetom koje su doživjele nasilje u obitelji/porodici ostaju neprepoznate.

U okviru projekta snimljeni su TV/video prilozi koji su emitirani na FTV, lokalnim tv i radio stanicama, a stalna video postavka je vidljiva na službenoj stranici Udruženja za unaprijeđenje i kulturu življenja BONAVENTURA;

<http://bonaventura.ba/vijesti/> i [BONAVENTURA TV KANAL - YouTube](#), kao i na drugim društvenim platformama www.facebook.com/bonaventura.ngo, te ih je moguće pregledati i preuzimati i putem linkova:

<https://vimeo.com/197217661>, <https://vimeo.com/197315946>, <https://vimeo.com/198921244>, <https://vimeo.com/199199795>

Preporuke će biti dostupne stručnoj i široj javnosti u štampanom i elektronskom obliku.

UVOD

Nasilje u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom je kompleksan i teško razumljiv fenomen zbog svoje različitosti i ciljane skupine na koju se odnosi. Kroz projektne aktivnosti smo se upoznali s oblicima nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom : psihološko, financijsko, seksualno, tjelesno zanemarivanje, manipulacija farmakološkim sredstvima i ortopedskim i drugim pomagalima .

Žene i djevojčice sa invaliditetom u dvostruko su većem riziku da dožive nasilje nego one bez invaliditeta .

Ranjivost i izloženost riziku od nasilja unutar obitelji/porodice žena i djevojčica sa invaliditetom temelji se na većoj ovisnosti o drugima, te je prepoznato da su razlozi u:

- prihvaćanju nasilničkog ponašanja kao uobičajenog
- uvjerenju da moraju udovoljiti zahtjevima drugih
- izolaciji, izostanku znanja i senzibiliziranosti o nasilju
- nemogućnosti da osoba vidi, čuje ili razumije potencijalnu situaciju nasilja
- nametnutoj pasivnosti
- strahu od institucionalnog smještaja
- poimanju sebe slabima i bezvrijednima
- nemogućnosti bijega od nasilja
- financijskoj ovisnosti o počinitelju nasilja
- niskoj senzibiliziranosti o specifičnostima nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom od strane nadležnih pružatelja pomoći i zaštite od nasilja

Žene i djevojčice sa invaliditetom se razlikuju od ostalih članova društva i unutar obitelji/porodice ne samo u načinu i stupnju invaliditeta, nego i u rezultirajućim životnim uvjetima. One trebaju asistenciju pri različitim potrebama i ta ovisnost je često bitan faktor nasilja. Vrlo važno područje povezano s nasiljem prema ženama i djevojčicama sa invaliditetom , a koje je nažalost podržavajuće, odnosi se na temeljne stavove društva prema fenomenu invaliditeta. Sve dok se invaliditet bude promatrao kao nešto manje vrijedno, žene i djevojčice sa invaliditetom će i dalje biti lake žrtve nasilja unutar obitelji/porodice i šire.

Zato su združene humane/ljudske i profesionalne vrijednosti kao što je solidarnost, spremnost na suradnju, partnerstvo i lokalna društvena zajednica su posebno važne.

Njihovo posredovanje u svim područjima svakodnevnog ophođenja su vrlo važni elementi prevencije nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

Iako postoje primjeri dobre prakse u pojedinim tijelima nadležnim za postupanje u slučaju nasilja u obitelji/porodici, mjerama koje se odnose na međuinstitucionalnu suradnju nužno je intenzivirati suradnju i razmjenu iskustava i informacija.

Radi stvaranja uspješne strategije zaštite od nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom i poduzimanja društvenih akcija u cilju suzbijanja nasilja u obitelji, nužno je prepoznati problem, priznati njegovo postojanje te ga sagledati kroz njegov opseg i oblik.

Slijedom navedenog, te polazeći od činjenice da nasilje predstavlja oblik diskriminacije te uzevši u obzir činjenicu da su žene i djevojčice sa invaliditetom najčešće žrtve nasilja u obitelji/porodici od strane svojih najbližih/osoba koje o njima brinu/skrbe, potreban je sustavan i cjelovit pristup ovoj problematici svih nadležnih tijela. Uz provođenje postojećih zakonskih obaveza nužno je poduzeti i niz drugih mjera kojima će se utjecati na prevenciju pojave novih slučajeva nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici, ali im i osigurati pravovremenu nužnu pomoć.

Borba protiv nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici te rad na podizanju kvalitete života njih kao žrtava nasilja predstavlja dugoročan proces koji zahtijeva međusobnu suradnju svih nadležnih tijela na lokalnom i državnom nivou.

I. PREVENCIJA NASILJA NAD ŽENAMA I DJEVOJČICAMA SA INVALIDITETOM U OBITELJI/PORODICI

Obiteljsko/porodično nasilje uglavnom je obilježeno od jednog člana obitelji/porodice da upotrebom sile, zastrašivanja ili manipulacije uspostavi i održava kontrolu nad drugim članom ili članovima obitelji/porodice. Posebnu dimenziju ova pojavnost ima kada su žrtve žene i djevojčice sa invaliditetom. Jedan od najisplativijih pristupa rješavanju ovog složenog problema je djelotvorna prevencija nastanka nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom unutar obitelji/porodice. U tom pogledu su vrlo važne javne kampanje, osvještavanje opće javnosti o neprihvatljivosti nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom, te programi obrazovanja različitih ciljanih grupa u društvu.

Preporučuje se:

- podizanje javne svijesti o nasilju nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici
- edukacija javnosti o važnosti i nužnosti prijave i sumnje na nasilje, nakon čega će nadležne institucije ispitati sumnju i utvrditi postoji li nasilje ili ne
- sačiniti evidenciju - registar žena i djevojčica sa invaliditetom u lokalnoj zajednici
- kontinuirano provoditi preventivne programe osnaživanja i edukacije za žene i djevojčice sa invaliditetom o neprimjerenim i neprihvatljivim oblicima ponašanja/nasilja
- razvijati programe prevencije usmjerene na djevojčice i žene sa invaliditetom izložene nasilju u obitelji/porodici koji su svjedoci nasilja u obitelji/porodici radi smanjivanja međugeneracijskog prijenosa percepcije nasilja kao „normalne“ pojave
- smanjiti pojavu u društvu uvrjedljivog ponašanja prema ženama i djevojčicama sa invaliditetom
- u programe edukacije i prevencije trebaju biti uključene i žene sa invaliditetom kao edukatori

U ovom segmentu prevencije vrlo je važna suradnja na nivou lokalne zajednice; Centra za socijalni rad, obrazovnih ustanova, lokalnih medija i organizacija i udruženja koja brinu o ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

II. UNAPRJEĐENJE MEĐUINSTITUCIONALNE SURADNJE

S obzirom na uočeni nedovoljan protok informacija između lokalnih institucija nadležnih za postupanje u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici, posebnu pažnju potrebno je posvetiti međuinstitucionalnoj suradnji kako bi se osigurala cjelovita i učinkovita pomoć i zaštita žena i djevojčica sa invaliditetom žrtava nasilja u obitelji/porodici.

Preporučuje se:

- omogućiti u protokolima za vođenje evidencije o obiteljskom/porodičnom nasilju posebno evidentiranje žena i djevojčica sa invaliditetom nad kojima je izvršeno nasilje
- unaprijediti međuinstitucionalnu suradnju i razmjenu informacija i iskustava vezanih uz nasilje nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici
- unaprijediti učinkovitost postupanja u slučajevima nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici
- osigurati kvalitetnu komunikaciju i prenošenje najnovijih informacija iz područja obiteljskog/porodičnog nasilja vršenog nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom prema zdravstvenim radnicima
- unaprijediti postupanja po Protokolu, posebno u dijelu zdravstvenog sistema/sustava, jer su njihove prijave o obiteljskom/porodičnom nasilju vrlo rijetke ili ih gotovo nema

Neophodna suradnja na nivou lokalne zajednice: Centra za socijalni rad MUP-a, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva

III. EDUKACIJA STRUČNJAKA KOJI RADE U PODRUČJU ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI/PORODICI

Odgovarajuće postupanje stručnjaka koji se u svom radu susreću sa žrtvama obiteljskog/porodičnog nasilja uvjetovano je razumijevanjem problema i prepoznavanjem različitih oblika obiteljskog/porodičnog nasilja sa svim specifičnostima koje se odnose na žene i djevojčice sa invaliditetom te dobrim poznavanjem prava i potreba ovih žrtava. Edukacija djelatnika lokalnih nadležnih tijela, ustanova i organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom od nasilja, posebno je važna radi kvalitetnijeg pristupa ženama i djevojčicama sa invaliditetom - žrtvama nasilja u obitelji/porodici i rada s njima. U tom cilju potrebno je kontinuirano provoditi programe edukacije radi podizanja stupnja stručnosti djelatnika i stvaranja odgovarajućih uvjeta za zaštitu i unaprijeđenje prava žrtava.

Potreba provođenja sistemske edukacije znatnog broja djelatnika u lokalnim zajednicama (policija, socijalna skrb, pravosuđe, obiteljski/porodični centri i organizacije civilnog društva) je nužna za postizanje sistemske promjene u suzbijanju nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

Kod žena i djevojčica sa invaliditetom postoje specifične vrste nasilja koje je teže prepoznati, te je zbog toga od iznimne važnosti edukacija o nasilju i prepoznavanja nasilja nad njima.

Preporučuje se:

- Edukacija policijskih službenika koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji/porodici koja se provodi kroz specijalističke tečajeve predviđene i propisane protokolom službe, trebala bi biti dopunjena specifičnim edukacijskim programom koji se odnosi na specifične vrste i stupanj invalidnosti žena i djevojčica žrtava obiteljskog/porodičnog nasilja kako bi kvalitetno mogli postupati pri intervencijama u takvim slučajevima (osjećaj zaštite i povjerenja koje bi pri ovakvom postupanju žrtve dobile je od ključne i neprocijenjive važnosti)
- osposobiti adekvatan broj policijskih službenika za rad na slučajevima sa ženama i djevojčicama sa invaliditetom - žrtvama obiteljskog/porodičnog nasilja, posebno u onim policijskim stanicama koje do sada nisu imale utvrđenu proceduru rada na ovim slučajevima.
- Uočeno je da zdravstveni radnici rijetko sudjeluju u edukaciji iz područja obiteljskog/porodičnog nasilja, a osobito se to odnosi na obiteljske/porodične liječnike (koji nažalost nerijetko imaju diskriminatorni i ignorantski stav prema ženama sa invaliditetom, te se u njihovu prisustvu obraćaju pratiocima s pitanjima o njihovom zdravstvenom statusu) kako bi se osigurala senzibilizacija i edukacija zdravstvenih radnika za probleme nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici potrebno je utvrditi načine i metode za sistemsku komunikaciju i prenošenje najnovijih informacija iz ovog područja prema njima.
- Zajedničko djelovanje i djelotvorna koordinacija aktivnosti različitih sistema uključenih u rješavanje problema obiteljskog/porodičnog nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom nužan su preduvjet za djelotvoran društveni odgovor na obiteljsko/porodično nasilje nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom.

Potrebno je sve nadležne lokalne institucije kontinuirano senzibilizirati i educirati o specifičnim pristupima žrtvama ženama i djevojčicama sa invaliditetom obiteljskog/porodičnog nasilja i to ovisno o vrsti i stupnju invaliditeta; zdravstvo, socijalne službe, policiju, pravosudna tijela, osobe koje rade u službama/organizacijama za pružanje podrške žrtvama nasilja u obitelji/porodici, volontere kao i druge stručne osobe koje svakodnevno dolaze u kontakt sa žrtvama obiteljskog/porodičnog nasilja, s posebnim naglaskom na koordinaciju aktivnosti i unapređivanje međuinstitucionalne suradnje.

Preporučuje se:

- razviti i sistem razmjene informacija o poduzetim aktivnostima i daljnjim koracima, kako bi oni koji su postupke pokrenuli imali informaciju i kako su završeni, odnosno kako bi pri svakom ponovljenom slučaju mogli te informacije koristiti radi unaprjeđenja suradnje i umrežavanja sistema odgovornih za postupanje u slučaju nasilja u obitelji/porodici

- razvijati specifične programe edukacije djelatnika nadležnih lokalnih institucija koji obavljaju poslove vezane uz zaštitu od nasilja u obitelji/porodici
- unaprijediti kompetencije i odgovornosti nadležnih lokalnih institucija i organizacija civilnog društva za primjereno reagiranje u cilju sprječavanja pojave nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom u obitelji/porodici te reagiranje u slučajevima već počinjenog nasilja nad njima

Neophodna suradnja na nivou lokalne zajednice; Centra za socijalni rad MUP-a, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva.

IV. ZBRINJAVANJE I PODRŠKA ŽENAMA I DJEVOJČICAMA SA INVALIDITETOM ŽRTVAMA NASILJA U OBITELJI/PORODICI

U području pomoći žrtvama nasilja u obitelji/porodici za žene i djecu žrtve posebnu važnost imaju Sigurne kuće i SOS telefoni na koje u kriznim situacijama osobe u potrebi mogu dobiti relevantne informacije o mogućnostima zaštite sebe i svojih prava. Da li to u praksi vrijedi i za žene i djevojčice sa invaliditetom?

Preporučuje se:

- vrijednost SOS telefona treba biti prepoznata od strane žena s invaliditetom, te u tom smjeru razvijati komunikacijske kanale prilagođene vrstama invaliditeta
- uspostaviti suradnju svih uključenih u primjenu „Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji/porodici“ i sigurnih kuća s predstavnicima udruženja u lokalnoj zajednici, kao eksperata za područje pojedinog invaliditeta u pružanju stručne podrške pri postupanju ili smještaju.
- prilagoditi sigurne kuće i to ne samo arhitektonsko-građevinski već i za komunikacijske potrebe vezano za gluhe i nagluhe osobe, potrebe orijentacije i mobiliteta za slijepe osobe, te prilagođene komunikacije za osobe s mentalnim poteškoćama .
- unaprijediti hitnost postupanja i pomoć pri smještaju žena i djevojčica sa invaliditetom nad kojima je izvršeno obiteljsko/porodično nasilje
- formirati timove u lokalnoj zajednici za obilazak obitelji/porodica gdje se nalaze žene i djevojčice sa invaliditetom u ruralnim sredinama
- porodična savjetovaništa/obiteljski centri; formirati zajedničke programe sa nadležnim pružateljima zaštite od nasilja i udruženjima
- posebna pažnja treba se posvetiti oduzimanju poslovne sposobnosti žena s invaliditetom u svrhu sprječavanja zloupotrebe od strane članova obitelji/porodice
- ekonomsko osnaživanje, poticanje zapošljavanja žena sa invaliditetom u lokalnoj sredini

Neophodna suradnja na nivou lokalne zajednice; Porodična savjetovaništa/obiteljski centri, Centra za socijalni rad, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva, volonteri, službe za zapošljavanje, lokalni privredni subjekti

ZAKLJUČAK

Žene i djevojčice sa invaliditetom nerado ili nikako ne prijavljuju nasilje koje je izvršeno i/ili se vrši nad njima i to iz razloga:

- nedostatak obrazovanja i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim radnjama
- ne prepoznaju nasilje
- osjećaj nemoći
- otežana pristupačnost osobama izvan obiteljskog/porodičnog kruga
- nemaju povjerenja u pružatelje zaštite od nasilja
- teškoće u dokazivanju nasilja
- nakon prijave nasilja, trpe još veće nasilje
- nemaju priliku prijaviti nasilje
- neznaju kome prijaviti nasilje

Žene i djevojčice sa invaliditetom imaju dvostruki problem zato što često ne mogu prijaviti nasilje zbog svog oštećenja te su ovisne o nasilniku, a nasilnici to znaju i koriste.

Preporučuje se:

- ukoliko se postupa sa ženama s mentalnim poteškoćama važno je razgovarati što jednostavnijim rečenicama
- u kontaktu sa ženama s cerebralnom paralizom postupati strpljivo i znati ih slušati
- specifičnosti vezane za slijepe žene su u problemu poziva u pomoć i načinu vođenja slijepe žene jer se moraju osjećati sigurno i zaštićeno od strane pratnje
- u kontaktu sa gluhim i nagluhim ženama strpljivo promatrati mimiku

Zaključak je i da treba kontinuirano raditi na edukaciji kako samih žena i djevojčica sa invaliditetom u prepoznavanju nasilja, tako i na edukacijama svih koji su uključeni u proces borbe protiv nasilja u obitelji/porodici.

Treba još više raditi na senzibiliziranju javnosti za probleme obiteljskog/porodičnog nasilja nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom, posebno u lokalnim sredinama.

Ističeno nužnost poboljšanja komunikacije između žrtve nasilja u obitelji/porodici žene i djevojčice sa invaliditetom i stručnjaka, kako bi se okuražile da prijavljuju nasilje u obitelji/porodici počinjeno nad njima, bez straha da im se neće vjerovati, da bi ih se moglo smjestiti u institucije ili jednostavno zbog ograničenja uzrokovanih invaliditetom

Svakako je potrebno u što većoj mjeri senzibilizirati same žene i djevojčice sa invaliditetom, stručnjake i cijelu zajednicu o problematici nasilja u obitelji/porodici nad ženama i djevojčicama sa invaliditetom iz različitih uglova, kao što je nužno i unaprijeđenje/uređenje zakonske regulative koja omogućuje ostvarivanje zajamčenih/zagarantiranih prava i zaštitu.